

ELOKUVA- KERHO- OPAS

Elokuvakerho-opas

Varsinais-Suomen elokuvakeskus
Turku 2023

1. Mikä elokuvakerho on?

Elokuvakerho on epäkaupallinen yhdistys, joka esittää elokuvia jäsenilleen tai muille ihmisille tai muulla tavalla edistää niin sanottua elokuvakulttuuria. Elokuvakerho voi siis ottaa ohjelmistoonsa vanhoja elokuvia, joita ei enää esitetä elokuvateattereissa, tai sellaisia uusia elokuvia, joita on muuten vaikea nähdä.

Elokuvakerhot ovat toisen maailmansodan jälkeisen ajan ilmiö, mutta ensimmäiset kerhot perustettiin jo 1920-luvulla. Elokuvakerhoja nähtiin esimerkiksi Ranskassa, jossa kriitikko Henri Langlois ja ohjaaja Georges Franju perustivat vuonna 1935 Cercle du cinéma -nimisen kerhon. Siitä tuli myöhemmin Ranskan elokuvaarkisto.

Suomessa edelläkävijänä oli vuonna 1934 perustettu Projektio, jossa toimivat muiden muassa elokuvaohjaaja Nyrki Tapiovaara ja arkkitehti Alvar Aalto. Projektio esitti esimerkiksi Luis Buñuelin *Andalusialaisen koiran* ja Sergei Eisensteinin *Panssarilaiva Potemkinin*, mutta Etsivä keskuspoliisi tarkkaili kerhon toimintaa lopulta lakkauttaen sen poliittisesti arkaluontoisena.

Toisen maailmansodan jälkeen alkoi tapahtua enemmän. Vuonna 1947 perustettiin Cannesin elokuvajuhlien yhteydessä kansainvälinen elokuvakerhojen liitto FICC. Vuonna 1956 Suomeen perustettiin elokuvakerhojen kattojärjestö SEKL eli Suomen elokuvakerhojen liitto. Suomen vanhin edelleen toimiva elokuvakerho on

Turun elokuvakerho, joka perustettiin vuonna 1952 Turun taiteilijaseuran elokuvakerhona ja alkoi neljä vuotta myöhemmin toimia omalla nimellään. Sen jälkeen on tiettävästi perustettu Porin elokuvakerho vuonna 1958; se ei tosin toimi enää.

Aktiivisimpia elokuvakerhot olivat 1960—1980-luvuilla. Silloin monilla kerhoilla saattoi olla satoja tai jopa tuhansia jäseniä, kuten elokuvakerho Monroella, joka oli Tampereella muutenkin merkittävä kulttuurinen ja poliittinenkin toimija.

Elokuvakerhojen merkitys alkoi vähetä 1980-luvun lopulla videonauhurien vakiintuessa joka kodin varusteeksi. Lisäksi televisiossa esitettiin jatkuvasti enemmän elokuvia, jolloin ei tarvinnut liittyä elokuvakerhoon nähdäkseen kiinnostavia uutuusteoksia tai klassikoita. Monet pitkään toimineet kerhot lopettivatkin toimintansa 1990-luvun alussa. Samoin SEKL:n toiminta hiipui täysin, vaikka järjestöä ei olekaan virallisesti lakkautettu.

Elokuvakerhokulttuurissa on tapahtunut 2000-luvulla suuria muutoksia. Televisiossa, suoratoistopalveluissa ja elokuvateattereissakin voi nähdä vanhoja elokuvia, joiden löytämiseen piti ennen nähdä suurta vaivaa. Muutos koskee myös kerhoja itseään: elokuvia ei enää esitetä filmiltä niin kuin ennen, vaan ne näytetään DCP- tai muulta tiedostolta projektorilla tai läppärillä. Toinen vaihtoehto on esittää niitä DVD- tai Blu-Ray-levyltä läppärillä ja videotykillä. Tämä on huomattavasti paljon helpompaa kuin elokuvien esittäminen filmiltä, koska silloin vaadittiin

filmiprojektori ja koneenkäyttjä sekä yleensä erillinen konehuone. Lisäksi filmikelojen kuljettaminen kaupungista tai maasta toiseen oli hankalaa ja kallista. Toisaalta monet ovat sitä mieltä, että filmille tehdyt elokuvat pitäisi edelleen esittää filmiltä.

Elokuvakerhon piirissä voidaan myös tehdä elokuvia, mutta tämä on harvinaisempaa. Esimerkki tällaisesta elokuvakerhosta Suomessa on Otaniemen teekkariopiskelijoiden Montaasi, jonka piiristä on noussut vaikkapa tunnettu ohjaaja Risto Jarva. Hän teki ensimmäiset lyhytelokuvansa Montaasin harjoitustöinä.

2. Miten perustan elokuvakerhon?

Elokuvakerhon pyörittämistä varten on hyvä perustaa yhdistys. Tämä ei ole täysin välttämätöntä, mutta yhdistysmuoto helpottaa monia asioita: oikeuksien hakemista, raha-avustusten hakemista, ylipäätään neuvotteluja esimerkiksi esityspaikan suhteen. Yhdistyksen turvissa toiminta on laillisempaa ja vakiintuneempaa eivätkä esimerkiksi toiminnan kulut jää yksittäisten henkilöiden kontolle.

Yhdistyksen perustamiseksi ei tarvita paljonkaan: kolme ihmistä riittää. Yksi on puheenjohtaja, yksi on sihteeri ja yksi on taloudenhoitaja. On hyvä, jos viimeksi mainittu ymmärtää jotain talousasioista ja osaa tehdä yksinkertaista kirjanpitoa. Senkin voi oppia, jos osaa tavallista matematiikkaa. Lisäksi tarvitaan yhdistyksen ulkopuolinen

toiminnantarkastaja, toisin sanoen ihminen, joka käy läpi tilinpäätöksen ja tarkistaa, että se on laillinen ja vastaa tapahtunutta.

Perustamiskokous kuitenkin tarvitaan, ja siitä pitää tehdä pöytäkirja. Sen jälkeen yhdistyksen, vaikkapa Noor-markun elokuvakerhon, perustamisesta pitää ilmoittaa yhdistysrekisteriin eli Patentti- ja rekisterihallitukselle. Perustamisilmoituksen voi tehdä netissä PRH:n sivuilla, jossa on valmis lomake.

Yhdistys tarvitsee myös säännöt. Niitä varten löytyvät PRH:n sivuilta mallisäännöt, joista voi vaihtaa oleelliset kohdat. Sääntöjen täytyy sisältää yhdistyslain pakolliset määräykset, mutta näihinkin löytyvät ohjeet netistä.

Oleellinen kohta säännöissä on “tarkoitus ja toiminnan laatu”, joka mainitaan mallisääntöjen toisena kohtana. Elokuvakerhojen toiminnan tarkoitus on yleensä elokuvakulttuurin vaaliminen, ja tätä tarkoitusta varten elokuvakerho esittää elokuvia markkinahintoja, toisin sanoen kaupallisia elokuvateattereita, halvempaan hintaan tai jäsenille jäsenmaksua vastaan.

Yhdistyksen tulee järjestää myös vuosikokous, jossa sen tilinpäätös ja vuosikertomus vahvistetaan; vuosikertomus tarkoittaa paperia, jossa kerrotaan, mitä vuoden aikana on tehty. Tähänkin löytyy malleja netistä.

Elokuvakerhon voi perustaa myös niin, että pari kolme aktiivia valitsee elokuvat ja etsii niille esityspaikan ja hoitaa tiedotuksen, mutta esimerkiksi kunnan kulttuuritoimi hoitaa kulut. Kannattaa lähestyä oman kuntansa

kulttuurialan toimihenkilöitä! Elokvakerho voi toimia myös koulun tai oppilaitoksen yhteydessä.

3. Missä voin näyttää elokuvia?

Aiemmin elokuvia piti näyttää erillisessä elokuvateatterissa. 16-millisellä matkaprojektorilla elokuvat pystyi tuomaan pois teatterista, esimerkiksi kouluihin tai museoihin, mutta helppoa sekään ei ollut. Nykyään elokuvia voi esittää käytännössä missä vain, tarvitaan vain videotykki ja kangas. Kankaan puutteessa riittävän iso vaalea seinäpintakin käy.

Elokuvateatteri on kuitenkin elokuvien esittämiseen paras paikka. Jos kotikunnassasi on elokuvateatteri, sinne voi olla yhteydessä ja kysyä kerhoesitysten ehtoja. Yleensä joutuu maksamaan salivuokran, joka on useimmiten sadan ja muutaman sadan euron välillä, sekä koneenkäyttäjän ja lipunmyyjän palkan, ellei kerho itse myy lippuja. Jotkut kerhot myös operoivat itse projektorita.

Usein kirjastoissa tai opistoissa on myös jonkinlainen auditorio, joissa on kiinteästi asennettu videotykki. Kannattaa lähestyä näitä tiloja hallinnoivia tahoja ja kysellä mahdollisuudesta järjestää elokuvaesityksiä. Toinen vaihtoehto on ehdottaa kunnan kulttuuritoimelle, kirjastolle tai opistolle, että ne ottaisivat elokvakerhotapahtumia järjestettäväkseen. Joissain kaupungeissa kulttuuritoimen työntekijät myös valikoivat itse elokvat. Näin toimii esimerkiksi Porin Kinokellari.

Elokuvia voi näyttää myös kahviloissa ja baareissa. Monissa kaupungeissa on kulttuurimyönteinen kahvila tai baari, joka ottaa mielellään vastaan ohjelmaa. Turussa toimivat Kirjakahvila ja Bar Ö ovat tästä hyviä esimerkkejä. Usein kahvila tai baari jo omistaa valmiiksi videotykin. Kannattaa kuitenkin huomata, että ravintolatiloja ei ole suunniteltu elokuvien esittämiseen ja kuvan edessä voi olla vaikka pylväitä tai jokin pöytä jää kulmauksen taakse. Lisäksi ravintolatiloiissa on usein suora lattia, ei kalteva, niin kuin teatterissa tai auditoriossa.

Myös ulkoilmanäytöksiä voi miettiä, vaikka Suomessa on melko lyhyt aikaikkuna, jolloin niitä voi järjestää, käytännössä elokuun puolivälistä syyskuun puoliväliin. Sitä ennen on liian valoisaa, sen jälkeen liian kylmää. Turussa Kirjakahvilan ja Turun Elokvakerhon Vanhalla Suurtorilla järjestämät ulkoilmanäytökset ovat olleet suosittuja, ja elokuvia on ollut säästämässä erilaisia bändejä. Ylipääntään säästetyt näytökset vaikkapa mykkäelokuvan klassikoista ovat suosittuja, mutta niiden järjestäminen vaatii usein myös enemmän äänentoistolaitteita.

4. Mistä saan elokuvia?

Mitä tahansa elokuvia ei voi kerhossa kuitenkaan näyttää, vaan esitysoikeudet pitää hankkia. Niitä saa maahantuojiilta ja levitysfirmoilta, mutta elokuvakerhon kannattaa kääntyä Turussa toimivan Elokvakerhopalvelun puoleen: se hoitaa neuvottelut ja elokuvien tilaukset kerhojen puo-

lesta, ja sitä kautta hommatut elokuvat ovat markkina-hintoja edullisemmat. Elokuvakerhopalvelu levittää kerhoilla kotimaassa levityksessä olevia elokuvia, joista löytyy lista Kerhopalvelun verkkosivuilta (<https://vselokuvakeskus.net/elokuvakerhopalvelu/>). Myös muiden elokuvien saatavuudesta voi tiedustella Elokuvakerhopalvelulta. Kerhopalvelu järjestää myös yhteistapaamisia kerhoille, joissa voi keskustella tilanteesta ja ideoida tulevaa. Ole rohkeasti yhteydessä!

Suomessa tehdään tällä hetkellä paljon laadukasta mediataidetta ja kokeellista elokuvaa, ja maassa toimii näihin erikoistunut levittäjä AV-arkki. Jos haluat näyttää jotain erikoista ja omaperäistä, kuten vaikkapa Anssi Kasinon tai Eija-Liisa Ahtilan töitä, AV-arkkiin kannattaa tutustua.

Elokuvia voi kysellä myös ulkomailta. Monista klassikko- ja kulttielokuvista on nykyään olemassa digikopioita, ja näistä on laaja lista esimerkiksi Helsingissä toimivalla ELKE:llä, joka pyörittää klassista Orion-teatteria.

Monien elokuvien esitysoikeuksia hallinnoi englantilainen Park Circus, joka levittää myös uusia pieniä art house -elokuvia. ELKE levittää myös laajaa ruotsalaisen Nonstop Entertainmentin klassikko- ja kulttielokuvien katalogia. Monet listan elokuvista ovat DCP-formaatin lisäksi saatavilla myös korkeatasoisina tiedostoina, joten niiden esittäminen onnistuu esimerkiksi ulkotiloissa läppärimin avulla.

Monien klassikoiden esitysoikeudet ovat ulkomailta kysyttynä usein kuitenkin kalliita eikä pienillä kerhoilla ole niihin välttämättä varaa. Yhden esityksen hinnat voivat vaihdella ilmaisista näytösoikeuksista jopa tuhanteen euroon. Netti on joka tapauksessa mahdollistanut harvinaisten elokuvien esitykset myös Suomessa, ja esitysoikeuksia voi kysellä jopa suoraan elokuvantekijöiltä.

Lisäksi monien maiden lähetystöt, ystävyysseurat tai muut kulttuurivientiä harjoittavat tahot tarjoavat elokuvia esitettäväksi. Muun muassa Saksan valtion Goethe-Institut ja Ranskan ulkoministeriön alainen Ranska-instituutti harjoittavat aktiivista elokuvalevitystä, ja Ranskan instituutin kautta voi kysellä myös uusia afrikkalaisia elokuvia. Myös elokuvatoimisto Walhallasta voi kysyä pohjoismaisia elokuvia, ja Suomi-Puola-yhdistysten liiton kautta voi kysellä uusia puolalaisia elokuvia. Jos kerholla on mahdollisuus 16-millisten filminäytösten järjestämiseen, vanhoja Suomi–Neuvostoliitto-seuran filmikopioita ja mykkäklassikoita voi kysellä esitettäväksi Oulun elokuvakeskukselta.

Jos kyseessä oleva esityspaikka on jokin muu kuin oikea elokuvateatteri, saattaa esteeksi tulla DCP-formaatin esitysmahdollisuuksien puuttuminen. Ulkomaiset levittäjät saattavat myös erotella teatterioikeudet muista esitysoikeuksista ja niiden omistukset saattavat olla eri tahoilla. Suomessa merkittävä non-theatrical rights -oikeuksien hallussapitäjä on M&M Viihdepalvelu, joka myöntää näytösoikeuksia DVD- ja Blu-ray-esityksiin.

Vastaaviin näytöksiin kannattaa kysellä kopioita myös esimerkiksi ELKE:ltä tai mainituilta ystävyysseuroilta. Elokvakerhopalvelu voi tässäkin auttaa oikean kontaktin löytämiseen!

Elokuvia voi esittää julkisesti myös niin sanotulla elokuvallisenssillä, jota myy M&M Viihdepalvelu. Lisenssillä esitettäviä teoksia voi näyttää kouluissa, ravintoloissa, kahviloissa, hotelleissa, kirjastojen auditorioissa tai vaikkapa ulkoilmaesityksissä, mutta ei elokuvateattereissa. Elokuvallisenssillä saa myös vain esitysluvan, itse elokuva pitää esittää omassa hallussa olevalta tallenteelta, käytännössä DVD- tai Blu-ray-levyltä. Elokuvallisenssiä tarjoavan yrityksen levityksessä on useita satoja elokuvia, joskin valikoima painottuu uusiin, klassikoiden ollessa lähinnä Hollywood-hittejä menneiltä vuosikymmeniltä.

5. Mitä muuta kannattaa tehdä?

Elokvakerho ei ole eikä sen tarvitse olla pelkkää elokuvien esittämistä. Se on yhteisö, jonka jäsenet ovat enemmän kuin osiensa summa. Esityksissä voi jakaa tietoa ja näkemyksiä tai nostaa muutoin elokuvakulttuuria esille tavoilla, joihin kaupalliset toimijat eivät pysty. Elokvakerho voi haastaa totutut elokuvan esittämisen tavat ja tuoda uusia ääniä alueelle, jossa konsensus on vallinnut.

Minimitaso ovat elokuvien yhteydessä jaettavat esitteet, joissa illan elokuvaa katsotaan kriittisesti. Kerhot ovat perinteisesti julkaisseet myös omia lehtiään, joihin

esittelyjä ja muita tekstejä on koottu — tällaisessa voi ottaa kantaa vaikkapa oman kunnan alueen elokuvakulttuuriin, jos se tuntuu liian rajoittuneelta tai yksipuoliselta. Painetun lehden voi nykyään korvata nettijulkaisulla, jota levitetään vaikkapa Facebookissa, mutta ongelma siinä on se, että juttua luetaan yksityisesti, kuin salassa muilta.

Elokuviin jälkeen voi järjestää myös keskustelutilaisuuksia, joissa nähtyä elokuvaa voidaan käydä läpi. Siinä ongelmaksi voi tietysti nousta se, että suomalaiset eivät yleensä innostu kyselemään tai kommentoimaan. Elokuvantekijöitä voi myös kutsua esityksiin puhumaan työstään, mutta silloin pitää varautua maksamaan matka- ja muitakin kuluja. Taiteilijat kuitenkin kaipaavat näkyvyyttä ja kohtaamisia yleisön kanssa, joten aina kannattaa kysyä!

Kerho voi järjestää myös elokuvakasvatusta, mikä tarkoittaa sitä, että elokuvia esitetään lapsille ja sen jälkeen niiden synnyttämiä ajatuksia voi käydä läpi joko keskustelemalla tai piirtämällä kuvia tai askartelemalla. Elokuvia voi jopa itse tehdä! Melkein jokaisella on nykyään taskussaan laite, jolla voi kuvata, äänittää ja editoida elokuvia. Lasten kanssa voi käydä läpi sitä, miten elokuva tehdään ja miten se vaikuttaa katsojaan, ja valmistaa itse lyhyitä tarinoita, animaatioita, fiktioita tai dokumentteja. Samalla voi kertoa lapsille elokuvataiteen kehityksestä ja historiasta. Elokuvakasvatukseen on saatavilla materiaaleja esimerkiksi Kansallisesta audiovisuaalisesta instituutista tai Elokuvaviikon sivuilta. Viimeksi mainituilta voi ladata ilmaisen kirjan *Elokuvakasvatuksen käsikirja*.

6. Lopuksi

Elokuvakerhon pyörittäminen ei ole raketitiedettä. Rohkeasti vain!

Tärkeitä linkkejä:

Varsinais-Suomen elokuvakeskus / Elokuvakerhopalvelu: <https://vselokuvakeskus.fi>

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti (KAVI): <https://kavi.fi>

Elke: <https://cinemaorion.fi/elavan-kuvan-keskusetke-ry/>

M&M Viihdepalvelu: <https://viihdepalvelu.com>

Elokuvalisenssi: <https://elokuvalisenssi.fi>

Oulun elokuvakeskus:

<https://www.oulunelokuvakeskus.fi/oek/filmivuokraus>

Park Circus: <https://www.parkcircus.com>

Walhalla: <https://walhalla.fi>

Institut français de Finlande: <https://www.france.fi>

Goethe-Institut Finnland: <https://www.goethe.de/ins/fi/fi/index.html>

AV-arkki: <https://www.av-arkki.fi/fi/>

Teksti:

Juri Nummelin